

BALTI MEEDIA

Hinnangud infoallikate olulisusele ja usaldusväärsusele Baltimaades 2021. aastal

Uuringu lühitutvustus

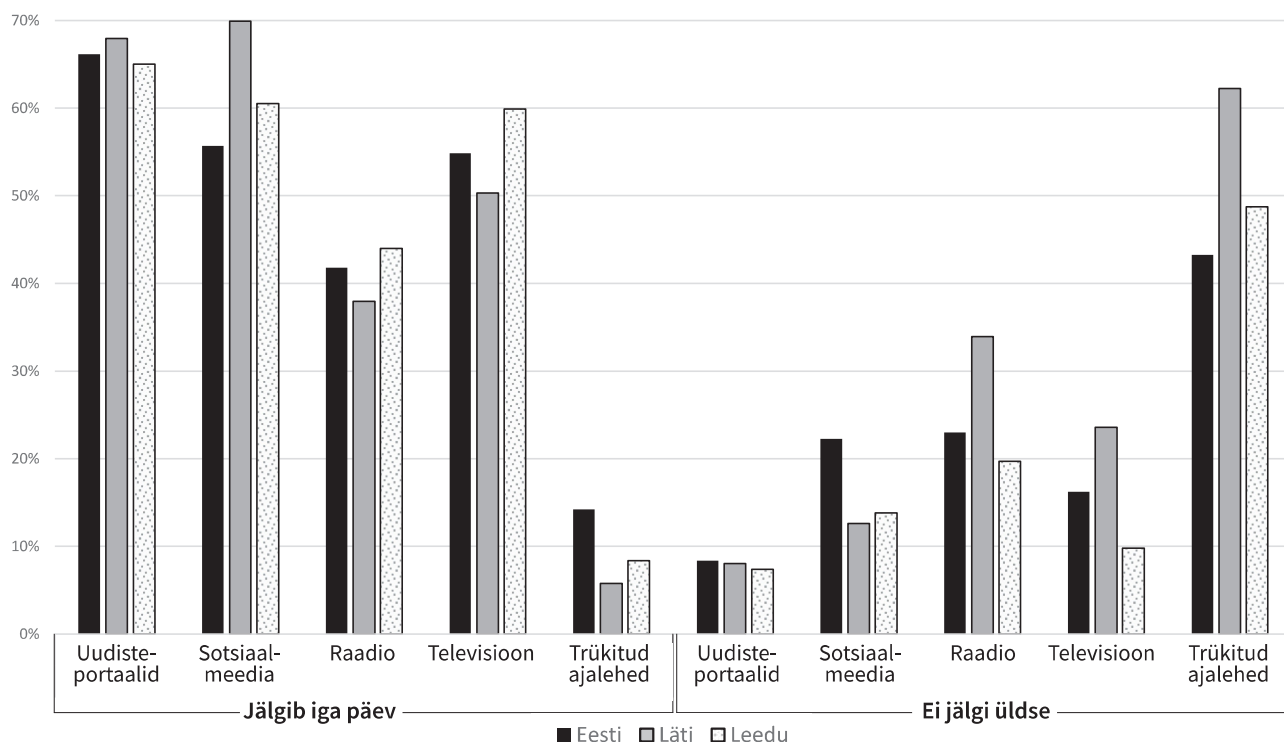
Andres Jõesaar

2021. aasta lõpul viisid Tallinna Ülikooli, Riia Stradiņši Ülikooli ja Vilniuse Ülikooli teadlased Andres Jõesaar, Anda Rožukalne ja Deimantas Jastramskis koostöös Baltic Centre for Media Excellence'iga läbi kolme Balti riigi võrdleva meediauuringu. Uuring keskendus auditooriumi hinnangutele peamiste uudisteallikate olulisusele ja usaldusväärsusele ning avalikustatud meedia rollile. Küsimustiku koostamisel võeti suures osas aluseks Eestis aastatel 2014, 2017 ja 2019 tehtud uuringud, mille tulemusel saab Eesti kohta välja tuua ka ajalisi trende. Käesolev artikkel tutvustab lühidalt uuringu olulisemaid järeldusi. Uuringu tulemuste täpsemast analüüsist saab lugeda tulevastest teadusartiklitest.

Kuueistkümnest küsimuste plokist koosneva küsitluse viis läbi uuringufirma Norstat kolmes riigis ajavahemikus 18.10.–7.11.2021. Kokku oli esinduslikus valimis igast riigist 1000 vastajat vanuses 15–74 eluaastat. 90% vastajatest vastas veebis ning 10% küsitleti telefoni teel. Küsimustik algas küsimusega uudiste tarbimise sageduse kohta erinevatel platvormidel. Kolme riigi tulemuste kokkuvõte näitab, et internetipõhised infokanalid on kasutus-sageduselt televisioonist möödunud. Kõige enam jälgitakse Baltimaades uudiseid uudisteportaalidest, millele järgneb sotsiaalmeedia. Televisiooni kui uudisteallika kasutussagedus on langenud kolmandale kohale. Kõige vähem jälgitakse uudiseid trüki-ajalehtedest (joonis 1).

Samas näitab uuring väga suuri erinevusi vanusegruppide vahel. Näiteks Eestis jälgib uudiseid televisiooni vahendusel 89% elanikest vanuserühmas 65+, kuid ainult 22% vanuserühmas 15–24 eluaastat. Eesti noorte jaoks on suurimaks iga-päevaste uudiste allikaks sotsiaalmeedia — 67% noortest vanuses 15–24 jälgib sotsiaalmeediast uudiseid vähemalt üks kord päevas. Uuring näitab, et lisaks televisiooni positsiooni vähenemisele eriti just nooremaelaste seas on ka vanemaelised järjest rohkem hakanud kasutama uudisteallikana uudisteportaalide ja ka sotsiaalmeediat. Vanusegrupis 65+ jälgib iga päev uudiseid uudisteportaalidest 66% ja sotsiaalmeediast 44% vastanutest.

Küsimustiku teine osa keskendus peamiste infokanalite gruppide olulisusele. Küsimusele „Päevakajaliste sündmuste kohta on võimalik erinevatest allikatest infot saada. Kuivõrd olulised on Teie jaoks järgmised infokanalid?“ antud vastused näitasid üsna olulisi erinevusi Eesti, Läti ja Leedu auditooriumite hinnangutes. Eestis hindas 76% vastanutest kõige olulisemaks või pigem oluliseks infoallikaks suhtlust sõprade, tuttavate ja töökaaslastega; ERR-i telekanalid olid 64%-ga teisel ning erameedia portaalid (Delfi, Postimees) 54%-ga kolmandal kohal. Lätis moodustavad esikolmiku suhtlus sõprade, tuttavate ja töökaaslastega (83%), erameedia portaalid (Delfi, TVnet, Apollo jt) (68%) ja sotsiaalmeedia (53%). Ka Leedus on esimesel kohal suhtlus sõprade,

Joonis 1. Küsimusele „Kui sageli te jälgite uudiseid järgmistes meediakanalites?“ vastanute jaotus Eestis, Lätis ja Leedus. Iga päev jälgijate ja üldse mitte jälgijate osakaal

tuttavate ja töökaaslastega (76%), teisel aga era-telekanalid (63%) ja kolmandal Leedu avalikmeedia kanalid LRT ja LRT Plus (61%).

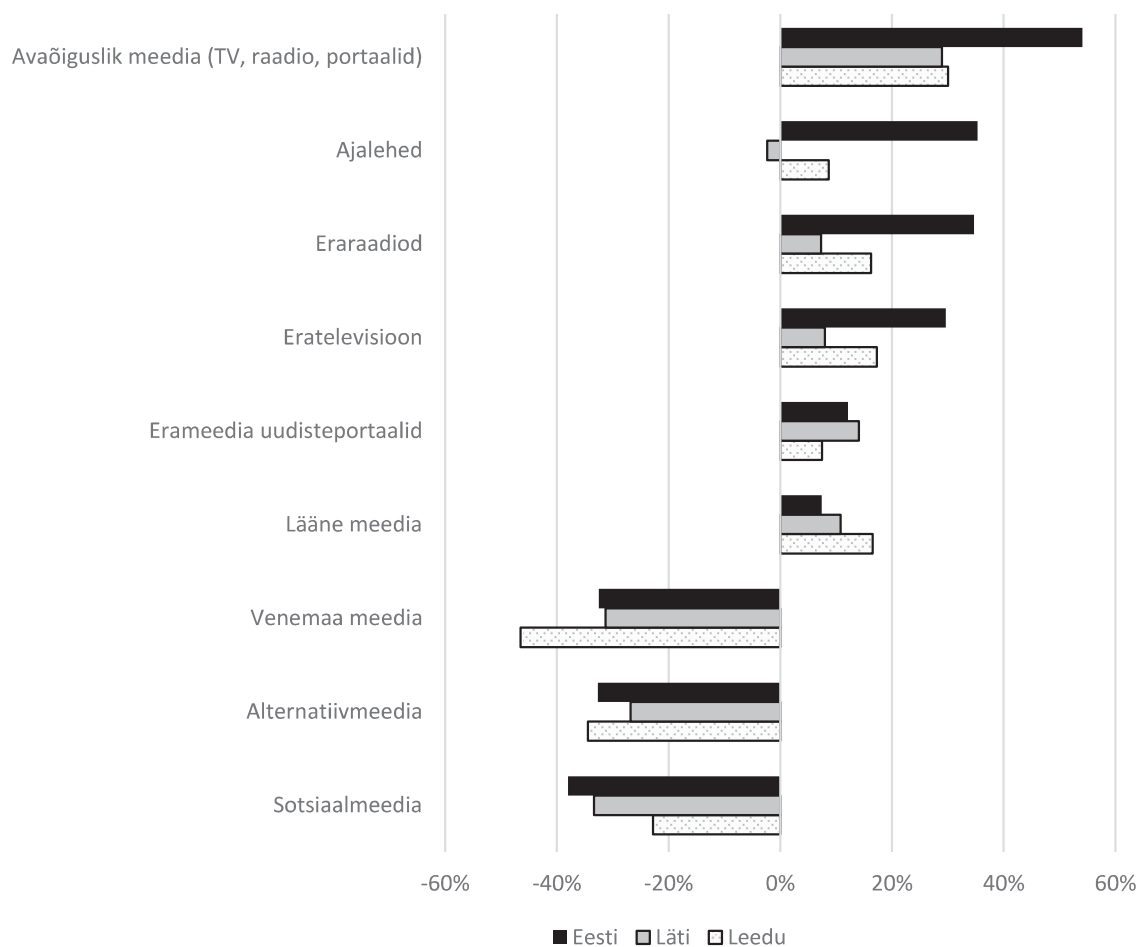
Infoallikate olulisusele antud hinnangud näitavad avalikmeedia juhtrolli Eestis. Lätis ja Leedus on juhtroll erameedial, kuid hinnangud Leedu avalikmeedia tähtsusele on üsna lähedal eratelekanalitele antud hinnangutele. Kui vaadelda hinnanguid koduse keele põhiseaduse, siis võrreldes 2019. a uuringu tulemustega on Eestis ETV+ i olulisus venekeelse elanikkonna seas kasvanud neli protsendipunkti ning jõudnud rekordilise 57%-ni. Selle tulemusega mööduti Venemaa telekanalitest (47%). ETV+ -ist veelgi suurema tõusu on teinud aga ERR-i venekeelsed portaalid (rus.err.ee, etvpluss.err.ee), mis 63%-ga tõusid venekeelse elanikkonna seas kõige olulisemateks infoallikateks. Eeltoodule tuginedes tuleb ERR-i venekeelsele auditooriumile suunatud infovälja tugevdamise tegevusi (telekanal ETV+, portaalid etvpluss.err.ee ja rus.err.ee ja ETV+ sotsiaalmeedias) pidada meediapoliitika vaatenurgast õnnestunuks.

Küsimustiku kolmas osa tegeles infokanalite usaldusväärsusele antud hinnangutega COVID-iga seotud teabe edastamisel. Saadud tulemused (joonis 2) on vastavuses infoallikate olulisusele

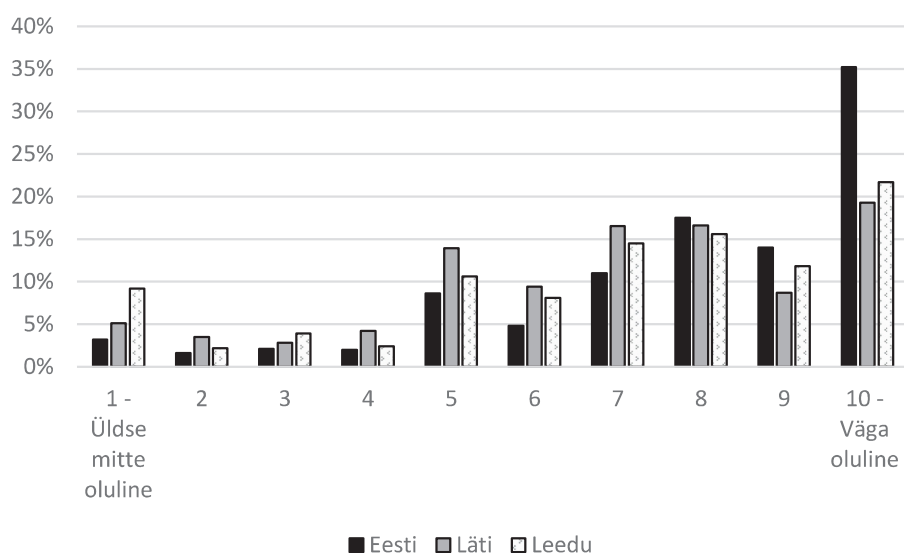
antud hinnangutega. Ebausaldusväärsete kanalite puhul on kõigis kolmes Balti riigis antud hinnangud suhteliselt sarnased. Positiivsetes hinnangutes on näha Eesti auditooriumi suuremat usaldust nii-öelda traditsioonilise meedia vastu. Kõigis kolmes riigis peeti COVID-iga seotud teabe edastamisel kõige usaldusväärsemaks infokanaliks avalikmeediat, kuid võrreldes Läti ja Leeduga on see näitaja Eestis märgatavalt kõrgem. Üsna madalalt hindasid Läti ja Leedu vastajad oma riikide ajalehtede usaldusväärsust. Lätis oli koondhinnang ajalehtedele isegi negatiivne.

Uuringus küsiti ka auditooriumi hinnanguid desinformatsiooni esinemise tõenäosuse kohta. Saadud vastused olid tugevas korrelatsioonis COVID-i informatsiooni usaldusväärsusega. Kõigis kolmes riigis peeti desinformatsiooni esinemist kõige tõenäolisemaks alternatiiv- ja sotsiaalmeedias, kõige ebatõenäolisemaks hinnati desinformatsiooni esinemist avalikmeedias.

Uuringu tulemused näitavad, et Baltimaades on avalikmeedia usaldusväärsem kui erameedia. Kõige vähem usaldatakse alternatiiv- ja sotsiaalmeediat ning Venemaa kanaleid. Samas tuleb siiski märkida, et hoolimata sellest, et avalikmeedia on Balti riikides kõige usaldusväärsem,

Joonis 2. Küsimusele „Palun hinnake, kui usaldusväärseks Te peate järgmisi kanaleid COVID-iga seotud informatsiooni edastamisel?“ antud positiivsete („täiesti usaldusväärne“ ja „pigem usaldusväärne“) ja negatiivsete („pigem ebausaldusväärne“ ja „täiesti ebausaldusväärne“) hinnangute vahe Eestis, Lätis ja Leedus

Joonis 3. Avaõigusliku meedia olulisus ühiskonna jaoks Eestis, Lätis ja Leedus

on riikide omavahelises võrdluses erinevusi. Avaõigusliku meedia tähtsust ühiskonna jaoks hinnati Eestis märgatavalt kõrgemaks kui Lätis ja Leedus. Selle illustreerimiseks on joonisel 3 esitatud vastused küsimusele, milles paluti hinnata kümne punkti skaalal avaõigusliku meedia olulisust (joonis 3).

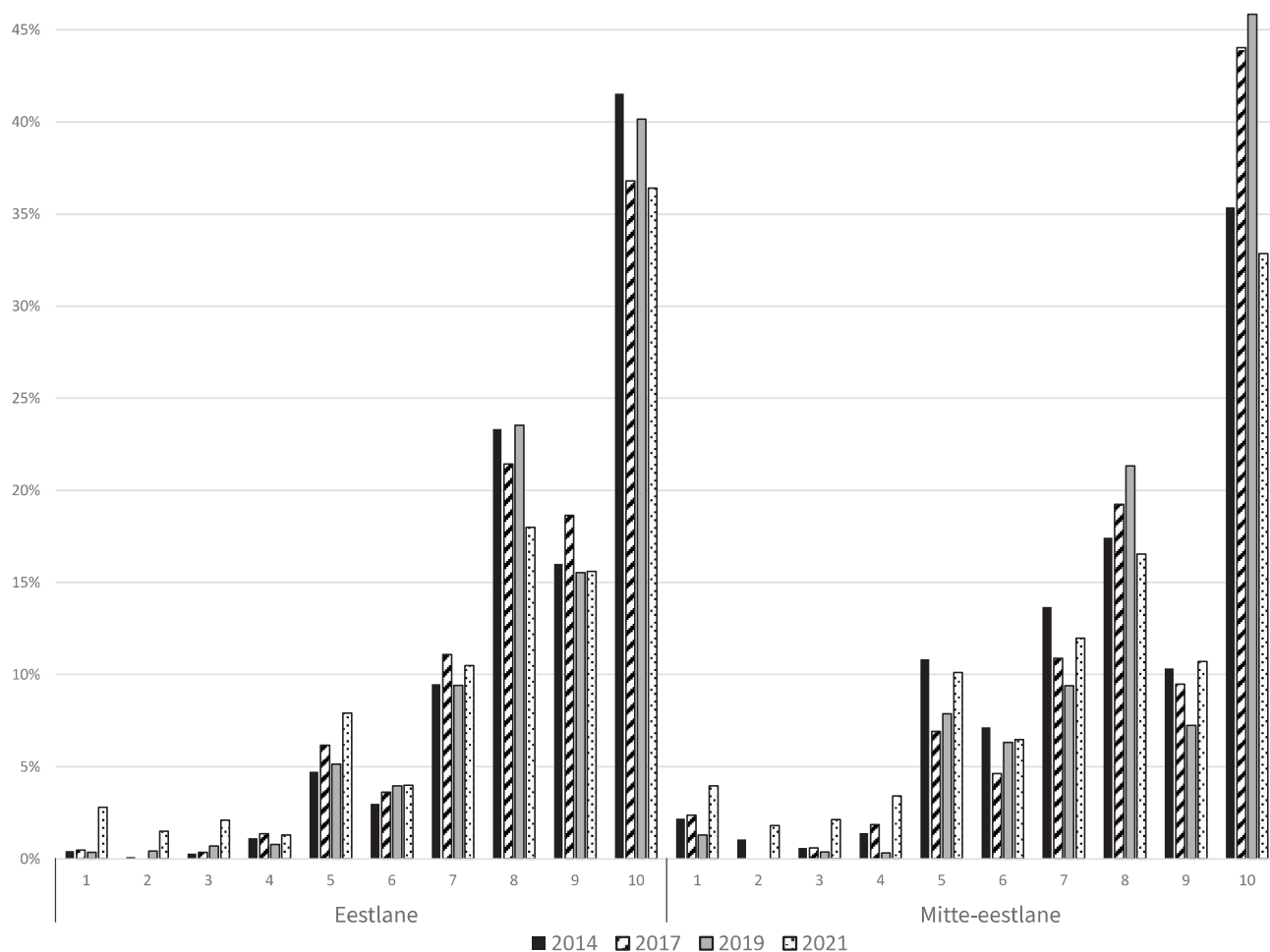
Sama küsimust on küsitud ka varasemates Eesti uuringutes. 2014., 2017., 2019. ja 2021. aasta andmed näitavad, et Eesti elanikud on kõikidel aastatel hinnanud avaõiguslikku ringhäälingut Eesti jaoks väga oluliseks institutsiooniks (joonis 4). Siiski on kümnesel skaalal näha muutust negatiivsuse suunas.

Võrreldes 2019. aastaga on 8–10 punkti andnud eestlaste osakaal langenud 79-lt 70-le protsendile. 8–10 punkti andnud venekeelse elanikkonna hinnang on langenud veelgi enam — 74-lt protsendilt 59-le. Sellele trendile võib olla mitu seletust. Üheks põhjuseks võivad olla peavoolu meedia vastu suunatud

populistlikud propagandarünnakud. Aga negatiivset trendi võib soosida ka meedias liikuva info vastuolulisus. Sellele viitab ka asjaolu, et 36% uuringus osalenud eestimaalastest nõustus väitega „Jälgin meediat uudiseid üha vähem, sest manipuleerimise ja desinformatsiooni ajastul ei tea ma enam, mida uskuda“. Samas on paradoksaalselt venekeelse elanikkonna hinnangud ETV+-i ja ERR-i venekeelsetele portaalidele kui olulistele infoallikatele muutunud varasemast positiivsemaks.

Aga Balti riikide võrdluse juurde tagasi tulles on uuringu lühikokkuvõtte lõpetuseks vajalik tutvustada ka Eesti, Läti ja Leedu auditooriumite hinnanguid parteide kajastamisele avaõiguslikus ringhäälingus. Küsitlustes osalejatel paluti vastata küsimusele „Palun hinnake, kuidas kajastab avaõiguslik ringhääling Teie hinnanguil erinevate poliitiliste ühenduste tegevust ja vaateid?“. Vastusevariandid olid: „väga heas valguses“, „pigem heas valguses“, „erapooletult“, „pigem halvas valguses“ ja „väga halvas valguses“. Keskmiselt 34% Eesti vastajatest valis vastuse „erapooletult“. Lätis andis sama vastuse 21% ja Leedus 28%

Joonis 4. Küsimusele „Palun hinnake 10-pallisel skaalal, kui oluliseks Te peate Eesti Rahvusringhäälingut kogu Eesti ühiskonnale“ antud vastuste jaotus keeletunnuse alusel

vastanutest. Oma arvamust ei avaldanud 32% Eesti, 46 % Läti ja 36% Leedu vastanutest. On üsna üllatav, et peaaegu pool Läti vastanutest ei avaldanud oma arvamust. Selle põhjuseks võib olla Läti avaõigusliku meedia tagasihoidlikum jälgitavus võrreldes naaberriikide avaõiguslike meediakanalitega.

Joonis 5 näitab parteide kajastamisele antud positiivsete ja negatiivsete hinnangute summat (positiivsed vastused miinus negatiivsed vastused). Kui Eesti auditoorium arvab, et ainult EKRE-t on kajastatud pigem halvas valguses, siis Leedu ja eriti Läti vastajate arvates kajastab avaõiguslik meedia enamikku parteidest negatiivses valguses.

Lisaks esitatud näidetele uuriti, kuidas hindab auditoorium avaõigusliku meediat erinevate valdkondade kajastamisel ja kuidas suhtutakse (sotsiaalmeedias) ringlevatesse müütidesse, ning paluti hinnata ka professionaalse ajakirjanduse tähtsust

ja meediamajade panust demokraatia edendamisel. Kogutud andmebaas võimaldab põhjalikult uurida erinevaid hoiakuid ning luua auditooriumi tüpoloogiaid, mis võiksid olla tulevikus heaks sisendiks teave riikide meediapoliitika kujundamisel.

Uuringu andmed näitavad, et Baltimaades kasutatakse üsna erinevaid meediapoliitika. Võrreldes Leedu ja eriti Lätiga hindab auditoorium Eesti meediamastikku tervikuna usaldusväärsemaks. Eriti selgelt joonistub erinevus välja, kui võrrelda kolmes riigis antud hinnanguid avaõiguslikule meediale ja ajalehtedele — Eestis on need märgatavalt positiivsemad. Võrreldes lõunanaabritega hindab Eesti auditoorium professionaalse ajakirjanduse tähtsust ja selle rolli kõrgemalt ka demokraatliku ühiskonna arengu toetamises. Kokkuvõtteks võib pidada sel sajandil Eestis tehtud meediapoliitilisi samme õnnestunuks ja duaalset meediasüsteemi hästi toimivaks.

Joonis 5. Hinnangud poliitiliste liikumiste ja parteide kajastamisele Eesti, Läti ja Leedu avaõiguslikus meedias